

**TALABALAR MEDIASAVODXONLIGINI OSHIRISHNING DOLZARB
MASALALARI (O‘ZBEKISTON-FINLYANDIYA PEDAGOGIKA
INSTITUTI TALABALARI MISOLIDA)**

Komil Haydarov

O‘zbekiston-Finlyandiya pedagogika instituti
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası
falsafa fanlari doktori, professori.

Annotasiya.

Ushbu maqolada davrimizning eng dolzarb muammolaridan biriga aylangan mediasavodxonlik, xususan, yoshlarda axborot madaniyatini shakllantirish masalalari haqida fikr yuritiladi. O‘tkazilgan so‘rovnomalar natijalariga asoslanib, talaba yoshlarda Internetdan foydalanish madaniyatini rivojlantirishga doir xulosa va takliflar bayon qilinadi.

Kalit so‘zlar.

Media, mediasavodxonlik, axborot makoni, axborot madaniyati, axborot vositalari, Internetdan foydalanish madaniyati.

Abstract

The article examines one of the pressing issues of our time: media literacy, the formation of information culture among young people. Based on the results of the survey, some conclusions and proposals for developing a culture of Internet use among students are outlined.

Keywords.

Media, media literacy, information space, information culture, media, culture of Internet use.

Talaba yoshlar yangi jamiyatni barpo etuvchi qudratli kuch sifatida e‘tirof etilayotgani bejiz emas. Mamlakatimizda yosh avlod tarbiyasiga berilayotgan e‘tibor bugun davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylanganligi bejiz emas. Shu ma‘noda davlatimiz rahbari “Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma‘naviy salohiyatga ega bo‘lib, dunyo miqyosida o‘z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo‘sh kelmaydigan insonlar bo‘lib kamol topishi, baxtli bo‘lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz”, deb alohida ta‘kidlagan edi [2.14].

Bugungi kunda yoshlar tarbiyasi bilan bog‘liq yo‘nalishlarda ularning mediasavodxonligini oshirish, boshqacha aytganda, yoshlarda axborot olish va undan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirish eng dolzarb vazifaga aylandi, desak to‘g‘ri bo‘ladi. “Media”, “mass-media”, “axborot olish madaniyati”, “Internetdan foydalanish madaniyati”, “ommaviy axborot vositalari”, “ommaviy kommunikasiya vositalari” degan iboralar ayni paytda leksikonimizga kirib keldi va kundalik muloqotlarimizdan chuqur o‘rin oldi.

Mediasavodxonlik inson umumiy savodxonligining uzviy qismidir. “Jahon falsafasi qomusi”ning ikkinchi kitobida “Inson boshqa mavjudotlardan farq qilib, ongga, o‘z-o‘zini anglash qobiliyatiga egadir. Shu tufayli ilmga intilish, o‘z hayotining

maqsad va mazmunini bilishga tirishish, go'zallik yaratishga, har tomonlama barkamol bo'lishga urinish barcha davr va millat kishilariga xos bo'lgan umuminsoniy, boqiy fazilatlardir. Bu umuman inson mohiyatiga xos narsa bo'lib, u bu yorug' olamda nima uchun yashayotganini anglashga, kelajagiga zamin hozirlashga intiladi" [3.137], deyiladi. Darhaqiqat, savodxon odam hayotda o'z o'rnini topadi, jamiyat uchun munosib inson bo'la oladi va shaxs sifatida shakllanadi.

Bugun axborotga boy odam tom ma'noda savodxon deb e'tirof etilmoqda. Demak, axborot madaniyati hozirgi zamonda birinchi o'ringa chiqdi, desak haq gapni aytgan bo'lamiz. Shuning uchun ham axborot savodxonligi eng kerakli, zarur qarorlar qabul qilish, hayotdagi dolzarb muammolarni tahlil qilishda g'oyat muhim ahamiyat kasb etadi.

Mediasavodxonlik masalasi hozirgi davrda deyarli barcha mamlakatlarda dolzarb ahamiyat kasb etib borayotir. Bu, avvalo, yoshlarning tobora ko'proq internet xurujlari, firibgarlik, soxta axborotlar, qo'rqitish, aldovlar qurboniga aylanib borayotgani bilan izohlanadi. Bunga juda ko'plab misollar keltirish mumkin. Masalan, virtual muloqot jarayonida diniy ekstremistik g'oyalarga ergashib, hatto Suriyadagi jangarilar ta'siriga tushib qolgan yurtdoshlarimizning qismati nima bilan tugaganligini eslashning o'zi kifoya.

O'zbekiston Respublikasining yangilangan Konstitusiyasi 33-moddasida "Har kim istalgan axborotni izlash, olish va tarqatish huquqiga ega"[1.5] degan qoidaning mavjudligi esa fuqarolarimiz o'rtasida mediasavodxonlikni rivojlantirish, ularning axborot olishga bo'lgan qiziqish va motivasiyasini, tom ma'noda axboriy madaniyatini oshirishga qaratilgan muhim rag'batdir.

Ayni paytda mutaxassislar internet makonini "xavfli hudud" deb ta'riflashmoqda. Agar kishi (foydalanuvchi) muayyan darajada internet savodxonligiga ega bo'lmasa, u firibgarlar tuzog'iga tushib qolishi mumkin. Virtual maydonda yashirin faoliyat olib borayotgan maxsus guruhlar eng birinchi galda nishonni Kompyuter savodxonligi past darajadagi kishilarga qaratadi. "Internet-po'pisa" deb nom olgan bunday qabih jinoyatlar kiberterrorizmning bir ko'rinishidir. Shu o'rinda yoshlarni tobora o'z domiga tortib borayotgan va ularga turli darajada ta'sir o'tkazayotgan "Kompyuter o'yinlari" haqida fikr yuritsak. Umuman, kompyuter o'yinlari yoshlarga qanday ta'sir o'tkazadi, uning foyda yoki ziyoni nimada, degan savolga oydinlik kiritish hamda yosh yurtdoshlarimizning Kompyuter o'yinlariga munosabatini o'rganish maqsadida kuzatuv va izlanishlar olib borish zarurligi o'z-o'zidan ayon.

O'zbekiston-Finlyandiya pedagogika institutining filologiya fakulteti birinchi va uchinchi bosqich talabalari o'rtasida o'tkazilgan sosiologik so'rovda 77 nafar talabasi ishtirok etdi. Respondentlarga yuqoridagi savol bilan murojaat qilinganda ularning 27 nafari "Kompyuter o'yinlari insonga salbiy ta'sir ko'rsatadi", degan javobni berishdi, 13 nafari "Noto'g'ri turmush tarzi", 6 nafari "Sog'liqqa zarar" deb topishdi. Ishtirokchilarning 4 nafari "Kompyuter o'yinlari tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi", 4 nafari "Bo'sh vaqtni qiziqarli o'tkazish vositasi", 23 nafari "Bilmadim", degan javoblarni berishdi. Demak, respondentlarning 46 nafari, ya'ni ko'pchilik qismi Kompyuter o'yinlari zararli holat ekanligini qayd etishdi.

Albatta, bunday so'rovlar g'arb mamlakatlarida o'tkazilsa, uning natijalari

boshqacha bo'lishi ham mumkin, chunki "erkin dunyo" mentaliteti biznikidan butunlay boshqacha ekanligini hamma biladi. Milliy tarbiya, ma'naviy qadriyatlarimiz nuqtai nazaridan olib qaralsa, O'zbekiston-Finlyandiya pedagogika instituti talabalarining xulosalarini ijobiy baholash mumkin.

Mafkuraviy jarayonlar globallashib borayotgan bugungi kunda ohanrabo singari o'ziga rom etayotgan va kishini chalg'itayotgan axborot xurujidan himoyalanihning eng maqbul yo'li - yurtdoshlarimiz, ayniqsa yoshlarimizda tafakkur madaniyatini, dunyoqarashni shakllantirishdir. Tafakkur - insonning eng katta boyligi. Tafakkurdan mahrum bo'lish insoniy qiyofadan mahrum bo'lish demakdir.

O'zbekiston-Finlyandiya instituti talabalarini bilan o'tkaziladigan mashg'ulotlarda media olamining muhim jihati bo'lgan ommaviy axborot vositalarining tarbiyaviy ahamiyatiga doir tahlillar o'tkazishga alohida ahamiyat beriladi. Talabalar bilan o'tkaziladigan savol-javoblarda O'zbekiston telekanallarida namoyish etilayotgan ko'rsatuvlarning mazmuni va ta'siri to'g'risida ularning fikr-mulohazalari o'rganiladi. Talabalarning aksariyati bugungi kunda respublika telekanallarida berilayotgan materiallar, tarbiyaviy mazmundagi axborotlarga munosabat bildiradi. Bunday tanqidiy, kreativ fikr-mulohazalarni eshitish yoqimli, albatta. Lekin ularning taxminan to'rtdan bir qismi munosabat bildiradi olmasligini qoniqarli holat deb bo'lmaydi, albatta.

Bo'lajak pedagoglar - hozirgi talabalarimiz ommaviy axborot vositalarining nafaqat axborot manbai, balki birinchi galda inson dunyoqarashiga kuchli ta'sir ko'rsatib, ularning tafakkurini, mushohada madaniyatini tarbiyalovchi qudratli omil ekanligini anglab etishlari zarur. Shundagina mediasavodxonlik kursi o'z maqsadiga erishgan bo'ladi.

Yuqorida bayon etilganlardan quyidagi taklif va tavsiyalarni ilgari surish mumkin. Birinchidan, yoshlarning axborotdan, Internet tarmog'idan foydalanish madaniyatini oshirish - bugunning muhim vazifasi ekanligidan kelib chiqib, talabalar o'rtasida "Axborotga boy odam - madaniyatli odam", "So'z va fikr erkinligi nima?", "Matbuot va men", "Virtual muloqot va uning oqibatlarini", "Internet - mening taqdirimda" kabi mavzularda davra suhbatlari o'tkazib turish, esse va ma'ruzalar yozishni tashkil qilish ularning mediamadaniyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi;

ikkinchidan, Davlatimiz rahbarining "Hech bir manba kitobning o'rnini bosa olmaydi" degan hikmatidan kelib chiqib, institut talabalarini o'rtasida kitobxonlik tanlovlari, mutolaa madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan ma'rifiy tadbirlar uyushtirib turish ham ularning mediasavodxonligini oshirishga yordam beradi;

uchinchidan, talabalarning ijodkorlar - shoir va yozuvchilar bilan uchrashuvlarini tashkil qilish, ijodiy jamoalarga tashriflarini tashkil qilish ham mediamadaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi. Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., 03/23/837/0241-son.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz”. T., “O‘zbekiston”, 2016.
3. Jahon falsafasi qomusi. Ikkinchi kitob. - Toshkent: “Ma’naviyat” nashriyoti, 2019.
4. Haydarov K. Sharq falsafasida ma’naviy tarbiya ustuvorligi. - Toshkent, O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashri, 2020.